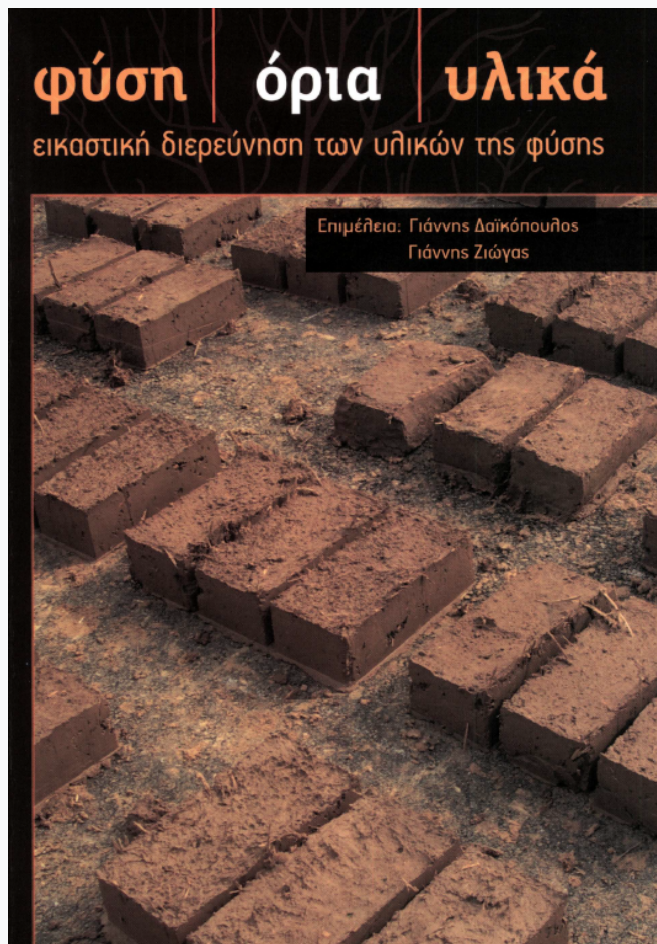

Διεθνές Συνέδριο για την Εικαστική Πορεία προς τις Πρέσπες

Τόμ. 3 (2011)

Φύση-Όρια-Υλικά. Εικαστική διερεύνηση των υλικών της Φύσης. Διεθνές Συνέδριο για την Εικαστική Πορεία προς τις Πρέσπες

Τσόχα - Felt

Γεωργία Γκρεμούτη

doi: [10.12681/visualmarch.3091](https://doi.org/10.12681/visualmarch.3091)

Τσόχα - Felt

Η τσόχα είναι ένα μη υφασμένο υλικό, το οποίο κατασκευάζεται πιέζοντας ίνες μαλλιού μεταξύ τους. Είναι από τα πρώτα είδη υφάσματος και υπάρχουν πολλές σχετικές αναφορές σε αρχαία κείμενα. Ένας μύθος αναφέρει πως ο Νώε έστρωσε με μαλλί προβάτων την κιβωτό του, ώστε τα ζώα να είναι πιο άνετα όσες μέρες θα έμεναν εκεί, και πως ο συνδυασμός της υγρασίας και της πίεσης μετέτρεψαν το μαλλί σε ένα μεγάλο τσόχινο χαλί.

Ο θρύλος λέει πως ο Άγιος Κλεμεντίνος, περιπλανώμενος μοναχός, έστρωσε με μαλλί το εσωτερικό των παπουτσιών του, ώστε να προστατεύσει τα πόδια του από τις κακουχίες. Στο τέλος του ταξιδιού του, η κίνηση και ο ιδρώτας είχαν μετατρέψει το μαλλί σε μάλλινες κάλτσες. Μάλιστα, αφού έγινε επίσκοπος, έστησε ομάδες εργαζομένων για την ανάπτυξη της κατασκευής αυτού του υλικού.

Η κατασκευή τσόχας (Felting) πιθανώς ξεκίνησε στην κεντρική ή δυτική Ασία, γύρω στο 6000 π.Χ., λίγο μετά την περίοδο που οι άνθρωποι εκεί άρχισαν να εκτρέφουν πρόβατα. Ίσως, παρατήρησαν πως το μαλλί έχει την ιδιότητα να σχηματίζει τζιβες (καθώς τρίβονται οι τρίχες μεταξύ τους) και προσπάθησαν να επαναλάβουν τη διαδικασία.

Είναι πολύ πιο εύκολο και γρήγορο να φτιάξει κάποιος ένα μεγάλο κομμάτι τσόχας πιέζοντας και τρίβοντας το μαλλί, έως ότου οι ίνες μπλεχτούν η μία μέσα στην άλλη, από το να το γνέσει, να το μετατρέψει δηλαδή σε νήμα και μετά να το υφάνει, σε μία κουβέρτα παραδείγματος χάριν. Επίσης, το αποτέλεσμα θα είναι ένα ύφασμα πιο χοντρό, πυκνό, ζεστό και αδιάβροχο από το ύφασμα μίας υφασμένης κουβέρτας.

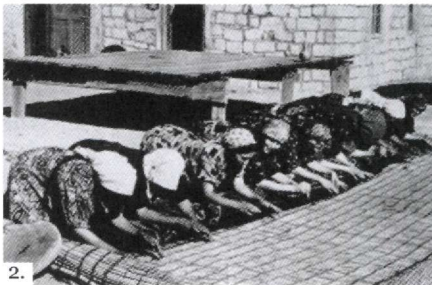

1.

1.
Καλύβα
Κοζάκων
από τσόχα

2.

Γυναίκες
στην κεντρική
Ασία κυλώντας
ένα κομμάτι
τσόχας

2.

3.

«Γρύπων
(Αετός με σώμα
λιονταριού)
επιτίθεται σε
αγριοπρόβατο»,
«Eagle-griffin
attacking an
ibex». Απλικέ
τσόχα, 500 π.Χ.,
Pazytyk

3.

Ένα ακόμα από τα πλεονεκτήματα του υφάσματος από τσόχα είναι πως δεν χρειάζεται αργαλειός για την κατασκευή του και πως μπορεί να κοπεί χωρίς ξέφτια στις άκρες, καθώς δεν έχει στημόνι και υφάδι. Το υλικό αυτό βοηθά τους ανθρώπους να είναι ζεστοί, χωρίς να ιδρώνουν τον χειμώνα και ταυτόχρονα λειτουργεί ως μονωτικό κρατώντας δροσιά το καλοκαίρι. Οι καλύβες νομάδων στην Ασία είναι το καλύτερο παράδειγμα, καθώς οι τσόχες που τις περικλείουν διατηρούν ευχάριστη θερμοκρασία στο εσωτερικό τους σε ακραίες καιρικές συνθήκες στη διάρκεια όλου του χρόνου.

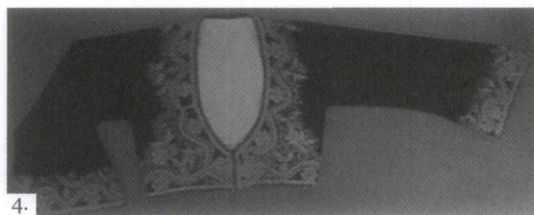
Ακόμα και σήμερα, λοιπόν, νομάδες περιοχών της Ασίας κατασκευάζουν καλιά, είδη σπιτιού, ρουχισμού και καλύβες από τσόχα. Ένας τρόπος κατασκευής μεγάλων κομματιών είναι ο εξής: τυλίγουν το μαλλί μέσα σε δέρματα ζώων σε ρολό, το δένουν σε ένα άλογο και έτσι το σέρνουν και το κυλούν, έως ότου ολοκληρωθεί η διαδικασία μετατροπής του σε τσόχα.

Ένας άλλος τρόπος είναι να τοποθετούν μάζες μαλλιού δίπλα-δίπλα, φροντίζοντας ώστε να επικαλύπτουν η μία την άλλη, να τις βρέχουν και μετά με τη βοήθεια μίας ψάθας να τις κυλούν και να τις τρίβουν μπρος-πίσω, έως ότου ενωθούν.

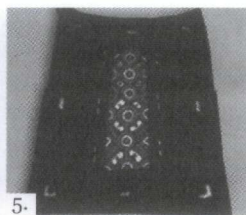
Για τις μονωτικές και προστατευτικές του ιδιότητες χρησιμοποιήθηκε στην Ασία, αλλά και στην Ευρώπη. Οι αρχαίοι Έλληνες, ακολουθούμενοι από τους Ρωμαίους, έφτιαξαν είδη ένδυσης, όπως τσόχινους χιτώνες, μπότες και κάλτσες. Υπάρχουν αναφορές για Ρωμαίους στρατιώτες που είχαν τσόχινη επένδυση στο εσωτερικό της πανοπλίας τους για προστασία από το βαρύ σκληρό μέταλλο.

Έργα τέχνης που σώζονται σήμερα στο μουσείο Hermitage της Αγίας Πετρούπολης στη Ρωσία και χρονολογούνται από το 200 έως το 600 π.Χ., αποδεικνύουν πως η τσόχα είναι ένα πολύπλευρο υλικό. Μία «πρωτόγονη», καθημερινή τεχνική είχε φτάσει σε υψηλά επίπεδα δεξιοτεχνίας.

Η τεχνική κατασκευής τσόχας είχε μεγάλο αντίκτυπο στην οικονομία της Αγγλίας κατά τη διάρκεια του 15ου αιώνα. Οι έμποροι μαλλιού ήταν από τους πλουσιότερους της χώρας και αυτό το προϊόν εξήχθη

4.

5.

4.
Κυπριακή
παραδοσιακή Σάρκα

5.
Σαρακτσάνικη ποδιά
από την Θράκη,
φτιαγμένη από
σαγιάκι (είδος τσόχας
από υφασμένο πανί,
που πέρναγε από την
νεροτριβή ή ντριστε-
λα, ώστε να «μπει»
και να αποκτήσει τις
ιδιότητες της τσόχας

σε άλλα μέρη του κόσμου και έγινε γνωστό για την υψηλή του ποιότητα. Επίσης, πολλά μοναστήρια που ασχολήθηκαν με την κτηνοτροφία προβάτων και το felting έγιναν πλούσια ως αποτέλεσμα αυτού του εγχειρήματος.

Κατά τη διάρκεια του 18ου αιώνα, τσόχα κατασκευάστηκε με την επεξεργασία της γούνας κάστορα, κουνελιού ή λαγού με ενώσεις του υδραργύρου που χώριζε το δέρμα από τις τρίχες. Από τις τρίχες αυτές έφτιαχναν υψηλής ποιότητας αντρικά καπέλα, αλλά η χρήση των τοξικών χημικών είχε τρομερές συνέπειες για όσους χρησιμοποιούσαν αυτή τη διαδικασία. Υπάρχουν κάποια στοιχεία ότι ο όρος «Mad Hatter» (Τρελοκαπελάς)¹ προήλθε από αυτό το χρονικό διάστημα λόγω της επίδρασης του φονικού υδραργύρου στους άνδρες του κλάδου.

Η τσόχα ήταν στοιχείο της Ελληνικής παραδοσιακής φορεσιάς. Αναφέρουμε ενδεικτικά το γιλέκο, την ποδιά, το ζιπόνι, την πατατούκα, το καπότο, κ.ά.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ

Οι φυσικές μάλλινες τρίχες ενώνονται μεταξύ τους με δύο βασικούς τρόπους. Στον πρώτο τρόπο, με τη βοήθεια της τριβής και της υγρασίας (ζεστό νερό με σαπούνι), τα λέπια της επιφάνειας των τριχών «αγριεύουν» και με την πίεση ενώνονται μεταξύ τους σχηματίζοντας ύφασμα.

Στον δεύτερο τρόπο, η τσόχα δημιουργείται με τη βοήθεια ειδικής βελόνας και χωρίς νερό. Χρησιμοποιείται μία βελόνα ή μία μικρή ομάδα από δύο έως πέντε βελόνες. Καθώς πιέζεται το μαλλί μέσα στις κάτω στρώσεις, αυτές μπλέκονται και ενώνονται, παρόμοια με τον πρώτο τρόπο. Με αυτή την τεχνική μπορούν να δουλευτούν λεπτομέρειες σχεδίων σε δισδιάστατα αλλά και τρισδιάστατα έργα.

Σήμερα, η τσόχα κατασκευάζεται συχνά με συνδυασμό μαλλιού και συνθετικών ινών. Το μαλλί είναι η βάση και οι πολυεστερικές ίνες που προστίθενται, δίνουν στο τελικό προϊόν αντοχή και δυνατότητα βιομηχανικής χρήσης. Η τσόχα χρησιμοποιείται ευρέως, από τα μουσικά όργανα, τα είδη ένδυσης και οπιτιού ως την αυτοκινητοβιομηχανία, την κατασκευή οπιτιών και την πολεμική βιομηχανία.

1. Τον όρο συναντούμε στο «Alice in Wonderland» («Αλίκη στην χώρα των θαυμάτων»).

ΤΣΟΧΑ-ΤΕΧΝΗ-CRAFT-ΝΤΙΖΑΪΝ

Γύρω στο 1960 ο Joseph Beuys χρησιμοποιεί την τσόχα στις εγκαταστάσεις του, ως υλικό ενός έργου τέχνης. Εστιάζει όμως, όχι στον τρόπο κατασκευής της, αλλά στις ιδιότητες που έχει ως υλικό. Όπως έχει δηλώσει, γι' αυτόν αποτελεί σύμβολο ζεστασιάς, ζωής, θαλπωρής και ασφάλειας σε αντιπαράθεση με την αυξανόμενη αποξένωση και ψυχρότητα που εισέρχεται στον κοινωνικό μας ιστό.

Οι σύγχρονοι καλλιτέχνες που χρησιμοποιούν την τσόχα ως βασικό τους υλικό θεωρούν τον Beuys κάτι σαν πατρική φιγούρα. Έδωσε

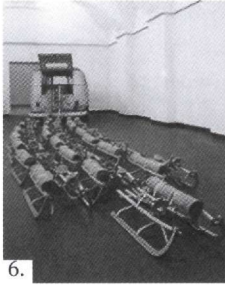
6.

Joseph Beuys,

Το Πακέτο,

Φορτηγάκι

Volkswagen με 24 ξύλινα έλκηθρα, κάθε ένα με ρολό τσόχας, φακό, λίπος και με στάμπα από καφέ λαδομπογιά 1958/1985

6.

7.

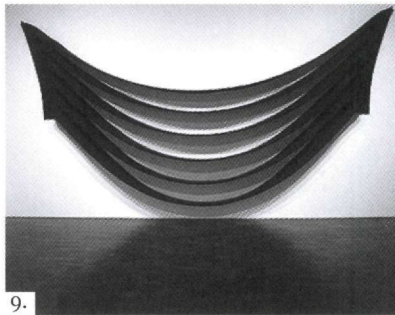
8.

7.

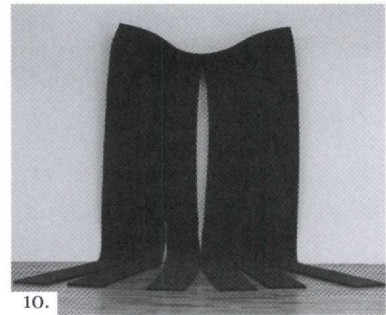
Joseph Beuys,

Τσόχινο

κουστούμι, 1970

9.

10.

9. 10. **Robert Morris,** *Χωρίς τίτλο,*

κρεμαστά έργα κατασκευασμένα από τσόχα, από τη σειρά "Felt series", 1967

8.

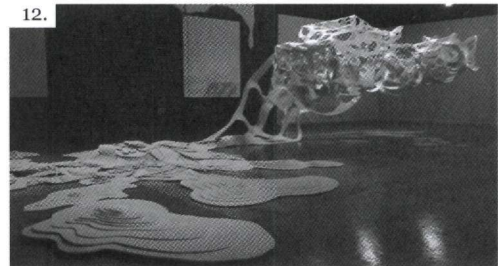
Joseph Beuys,

Plight,

Εγκατάσταση:
43 ρολά τσόχας,
πιάνο, μαύρο τραπέζι, θερμόμετρο,
310x890x1813 εκ,
Georges Pompidou
Center, Παρίσι
1958/1985,

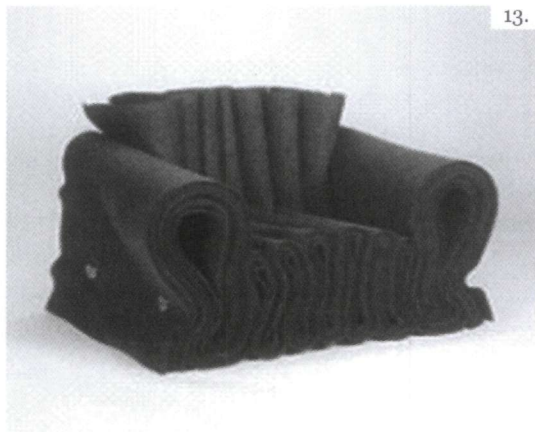
11.

12.

11. **Hermine Gold,** *Βαρύ και ελαφρύ/φωτεινό,*
εγκατάσταση, 1999/2000

12. **Saskia Jordá,** *Cartograms of Memory*, τσόχα,
εγκατάσταση, 2010

13.

13.
Lothar Windels,
Η πολυθρόνα
με τίτλο
“the Joseph Felt
Chair 2”,
σχεδιασμένη
από τον Lothar
Windels, το 2003

14.

14.
Ines Tartler,
“Felt apron
with underpants”,
1999

ξανά πνοή στην ξεχασμένη τότε τσόχα εστιάζοντας στις ιδιότητες, τους συμβολισμούς και τα νοήματα πίσω από το υλικό δίνοντας ταυτόχρονα βαρύτητα στην καταγωγή της από νομαδικές φυλές.

Ένας καλλιτέχνης που χρησιμοποίησε την τσόχα την ίδια εποχή με τον Beuys, με πολύ διαφορετικό όμως τρόπο, είναι ο Robert Morris. Έδωσε βαρύτητα στην υλική της διάσταση, τον τρόπο που παίρνει το σχήμα της και το πώς αλλάζει η φόρμα με τη βαρύτητα, την τάση, τη θέση.

Οι σύγχρονοι καλλιτέχνες έχουν ανακαλύψει ξανά την τσόχα, κυρίως από τα τέλη του 1980 και μετά, και το υλικό αυτό έχει γνωρίσει μία περίοδο αναγέννησης.

Μία νέα γενιά designers και craft artists συνδέουν ξανά την τσόχα με αντικείμενα καθημερινής χρήσης, όπως ρούχα, έπιπλα, χαλιά κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Katharina Thomas, «Felt / Filz, Art, Crafts and design», Arnoldschne art publishers. x.x.

Στοιχεία του κειμένου σχετικά με την ιστορία της τσόχας (“History of felt”), από αντίστοιχα sites στο internet.